

Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu
Atılım Üniversitesi
Rektör Yardımcısı ve
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

DEVLET KAVRAMI

Devlet Kelimesinin anlamı:

XVI. asra gelinceye kadar Devlet kavramını ifade eden bir kelime kullanılmamıştır. Devlet anlaşılan mânada belli bir sınır içinde yaşayan vatandaşların hepsini ifade eden bir kavramdı.

Eski Yunanda, devleti “Polis”, Roma’da “Civitas” veya “Respublica”, bir şehir, bir beldeyi belirleyen tabirlerdi.

Türkçemizde kullandığımız Devlet kelimesinin aslı Arapçadır ve başlangıçta bir Hükümdar veya Hükümdar ailesine ait hâkimiyet ve saltanat mânasını ifade ettikten sonra, ülkeyi içine alan ve soyut mânada hâkimiyet, saltanat mânasını almıştır.

Devletin pek çok hukukçu tarafından yapılmış tariflerini incelersek, hemen hepsinde ortak olan bazı önemli noktaların olduğunu görürüz. Bunları dikkate alarak şöyle bir tarif yapmanın mümkün olabileceği düşüncesinden hareketle: Devlet; bir milletin siyasi yönden örgütlenerek hukuki statü kazanmasıdır” denebilir. Bu statü; milli sınırlar içinde en üstün kamusal iradeyi yani egemenliği, uluslararası münasebetlerde de eşit hukuki sūje olmayı ifade eder.

Bu tarif; milli hakimiyet ya da egemenlik kelimeleriyle açıklanan ve devletin varlık sebebini oluşturan iradenin bütünlüğünü, bölünmezliğini ve geri alnamazlığını da teminat altına almayı hedefleyen bir mânayı içerir.

Bu tarifen özelliklerinden birisi de; günümüzde çeşitli sebep ve vesilelerle yapılan siyasi yorum ve açıklamalarda, temsil sisteminin zorunlu sonucu olarak TBMM’de yer alan siyasi partilerle, baraj nedeniyle TBMM dışında kalan partiler nedeniyle, milli iradenin tam temsil edilmediği ileri sürülmektedir.

Milli iradenin, TBMM’nin içinde ve dışında Anayasa’nın öngördüğü kurallar ve koşullara uygun olarak her türlü tezahürünü, yukarda açıklanan sebeplerle “eksik” olduğunu kabul ve beyan etmek, Devletin varoluş unsurlarına ve milli hakimiyetin bütünlük ilkesine mutlak manada aykırı olur.

Devletin kurucu unsuru olan milli iradenin, devleti meydana getiren toplum iradesinin korunması ve bölünmezliği, devletin varlığı ile doğrudan ilgilidir. Ve tarihi boyunca, bu özelliğini ve önemini kaybetmemiştir.

Bu kabul ve düşünce tarzı; devlete olan ihtiyacın boyutlarını ve zorunluluğunu araştırmaya yöneltmektedir.

Devlete niçin ihtiyaç vardır?

Toplu halde yaşamak zorunda olan insanların kendi aralarındaki münasebetlerini, belli ve muayyen olan model kurallara uygun yapmaları ile karşılıklı olarak bir çok ödev ve sorumluluklar meydana gelir.

Bu sebeptendir ki; insanlar bir arada yaşarken, düzenin sağlanması ve korunması için belli kurallara itaat etmek, saygı duymak ihtiyacını hissetmişler ve bu duygu ve irade ile bir takım kurallar meydana getirmişlerdir.

İnsanların toplum halinde bir arada yaşaması sonucu ortaya çıkabilecek tüm sorunları ve uyuşmazlıkları çözen, toplum düzenini kuran, kollayan, hayatın uyum içinde devamını sağlayan güven ve sosyal emniyeti oluşturan kaidelere ihtiyaç vardır.

Toplum içinde oluşan kaidelere temel teşkil eden en önemli unsur, “değerdir”. Bu sosyal değerler toplum içinde zamanla kendiliğinden oluşmaktadır. Bütün insan toplumlarında aynı değer kavramları görülmekle beraber, verilen anlamlar zamana

bağlı olarak, toplumdan topluma ve hatta aynı toplum içinde farklı anlamlara kaynak teşkil etmekte ve değişmektedir.

Görülüyor ki; zaman içinde kendiliğinden meydana gelen “Sosyal değerlerden” her topluma özgü, kendi sosyal değerlerine dayalı sosyal düzen ve hukuk kuralları oluşur. Ve yine bu sebeple; toplumda meydana gelen sosyal çevrede, daha iyi ve inanılır biçimde uygulama imkanı sağlanır. Aksi halde canlı bir organizma olarak kabul edilen toplum, kendi “değerine dayanmayan sosyal düzen kurallarını reddeder veya değiştirir. Bu tür kurallar, toplumun ortak ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelir. Ortak değerlerden oluşan kuralların ve bu değerlerin en önemli özellikleri, sosyal gelişmeyi ve medeniyeti açıklamaya yarayan bir amacı içermesidir.

İşte, devletin varlık sebebi ve temel görevi; milletin kurucu iradesiyle kendisini var eden devlet, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde kendi milletini bölünmez bir bütün olarak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesini sağlayarak gerekli ortamı ve şartları yaratmak ve yaşatmakla, toplumda uygulamayı temin etmekle yükümlüdür.

Devlet, tarihin her devrinde şekilleri nasıl olursa olsun bu hizmetleri yerine getirmekle görevli kabul edilmiş, siyasi, hukuki ve yönetsel yönlerden örgütlenmesi, bu ihtiyaca cevap verecek şekilde örgütlenmesi kabul görmüştür.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, milli devlet yapısı; kendi kendine örgütlenen, bir hukuki düzeni zorunlu kılar.

Bir devlet; hiçbir devletten veya kuruluştan izin almadan veya bağlı olmadan, toplum yapısı ve özelliğini açıklamaya çalıştığımız sosyal değerlere uygun olarak teşkilatlanıyorsa, egemenliğini muhafaza ediyorsa; üniter, tek ve istiklaliyetine sahip devlettir.

Her insan toplumu dünyadaki devletlerle özgürce, eşit hukuk süjesi olarak devletlerarası münasebetlere girebiliyorsa, egemenliğini içte olduğu kadar dış ilişkilerde de koruyacak bir siyaseti dengeleyebiliyorsa, varlığını, bütünlüğünü koruyabilecektir. Her devletin bu gücünü koruyacak iç ve dış örgütlenmesini dengelerle koruması asıldır.

Devlete bunun için ihtiyaç vardır.

Devletin kendini iç ve dış güçlerle dengeli ve hakim bir durumda varlığını sürdürmesi, farklı manaları içeren siyaset ve politika ile yürütmesi genel bir kuraldır.

Devletin unsurları

Üniter bir devletin temel unsurları:

1) Ülke

2) Millet-halk

3) Egemenlik

4) Kendi iradesiyle temel organları kurabilmesi, değiştirebilmesidir.

Bu unsurlar içinde çok önemli gördüğümüz “Millet” ile “Egemenlik” kavramlarına, bugünün sorunları arasında yer alan açıklamalara yardımcı olacağı düşüncesiyle; deyim yerinde ise yeni bir ifade tarzı getirmek istiyorum.

Genelde; bu kavramlar pek çok bilim adamları ve siyasiler tarafından değişik mana kazanacak, ya da düşündükleri siyasi sonuçlara yönelik şekilde izah edilmektedir.

Bu tür anlatımlar, kavram karışıklığını da beraberinde getirmekte, sorunlara bakış açısı ve çözüm tavsiyeleri farklılaşmakta, zaman zaman gerçek anlamlar zaafa uğramaktadır.

Mesela: millet kavramı, halk deyiminden farklı bir tarifi ve anlamı belirler. Ve birbirinden ayrıdır. Oysa, çoğu kere eş anlamlı olarak kullanılmakta ve gerçek anlamı kaybolmaktadır.

Millet: Bir ve beraber yaşamayı, içten samimi olarak kabul eden müşterek bir tarihe ve ortak bir geçmişe sahip, gelecekte de, her türlü şartlarda bir ve beraber olmayı, ortak tarihini, ortak değerlerini gelecek nesillere devretmeyi, böylece ortak inanç ve iradeleriyle geçmiş nesilleri, gelecek nesillerle birleştiren “bütünlük ruhuna” dayalı bir toplumdan oluşur.

Milletin bu toplum iradesi ve ruh bütünlüğü; ortak menfaati meydana getirir ve ortak inançları, ortak idealleri, ortak irade ve şuuru temsil eder. Devletin amacı bu ortak menfaati içte ve dışta korumaktan ibarettir.

Halk deyimi; millete ait bu özellikleri ve devamlılığı olmayan, muayyen bir yer ve zamanda yaşayan, gözle görülüp sayılabilen insan topluluğudur. Millet tarifindeki ebedilik ile, geçmişteki ve gelecekteki nesilleri içine alan bir kavram değildir.

Bu iki kavram arasındaki farkı önemsememek, milletin devamlılığını ve bütünlüğünü meydana getiren hukuki anlayışa aykırı olur.

Milli egemenlik, yukarda tarifi ve içeriğini açıklamaya çalıştığımız bütünlük ruhundan kaynaklanan üstün kamusal iradedir. Ve bölünmezliği, kurucu unsurun bütünlüğünden kaynaklanan temel bir unsurdur.

Bugün, egemenliği devletin yegane temel unsuru olarak kabul etmeyen devletler ve bilim adamları var.

Bu yorumlamalarla güçlü olduğu kabul edilen devletler, kendi menfaatlerini ve hayat düzeylerini yükseltmek ve refaha ulaşmak için bu imkan ve kaynaklara sahip olan devletleri çeşitli yollardan antlaşmalarla veya ticari, siyasi ilişkilerle “faydalanma alanı” haline getirmek için politik amaçlı, düzenledikleri fikirlerle uygun gördükleri milletleri öne çıkarmaktadırlar. Korunmasını bilemezseniz, kaynaklarınızı gönüllü olarak emirlerine tahsis edersiniz. Ülkemizdeki çeşitli kuruluşların yorumlarıyla hazırlanan bu düşünceleri evrensel değerler ve izahlar başlığı altında bulmak mümkündür. Burada egemenliğiniz yani devletin artık yarayı almıştır.

Burada önemli gördüğümüz diğer bir konuyu da gündeme getirmek istiyorum.

Üniter bir devletin kurucu unsuru olan milli irade diğer adı ile egemenlik, belli özellikleri taşıyan insanların meydana getirdiği sürekli ve devamlı olan mütecanis bir toplum iradesidir. Böyle bir toplum içinde dünyaya gelen bir insan, toplumun bir üyesidir. Eşit olarak dünyaya gelen insan hür yaşama hakkına da sahiptir.

Asırlarca önce stoisyenlerin ileri sürdükleri bu görüşler, bugün dahi geçerlidir. Ve insan haklarının kaynağını belirleyen felsefi ve sosyal kurallardır.

İnsan, dünyaya geldiği toplumun bir üyesidir. Ve üzerinde yaşadığı devlete, o devletin kabul ettiği ilkelere göre bir hukuki bağ ile bağlıdır. Bu hukuki münasebete bugün tabiiyet adı veriliyor.

Bu tabiiyet bağı, bugün bir ülkede yürürlükte bulunan kurallara uygun olarak ya doğumla, ya da sonradan bazı şartların gerçekleşmesiyle kazanılan bir bağıdır. Ve genel bir kural olarak özel haklarla, kamu haklarını kazanmaya esas olan hukuki ve siyasi statüye esas olmaktadır.

Bu hukuki ilişki, aynı zamanda kan veya toprak esasına göre insanın “mensup” yani bağlı olduğu devleti de tayin eder. Bu mensubiyet, bağlılık hukuki bir sonuçtur.

Devletler, tabiiyetin kazanılmasına ait temel ilkeleri, kendisinin devamlılığını sağlayacak sağlam esaslara dayandırmak isterler. Bunun için toplumun birlik ve bütünlüğünü dikkate alarak tarihi, siyasi, ahlaki, dini inanç ve telakkilerini devletin milli menfaatlerini yani insanların toplumda dünyaya geldikten sonra o toplumda var olan ortak menfaatler toplamı devletin milli menfaatlerini serbestçe tayin etmesi ve tabiiyete ait kuralları koymakta tam bir bağımsızlığa sahip olması zorunludur.

İşte üniter devlet yapısına uygun olarak örgütlenen toplum hukuki bir ehliyete sahip olur ve milli menfaatleri korumakla yükümlü hale gelir.

Devlet, insanın mensubiyetini belirleyen bu hukuki münasebetle onun varlığını ve insan onuruna yaraşır şekilde yaşamasını sağlama taahhüdüne girmekte, milli menfaatte yeri ve hakkı olan insanın milli egemenliğinde hissedarı olmakta, devletin varlığında katkısı yer almaktadır.

Milli iradenin bölünmezliği ve bütünlüğünü aynı zamanda, devletle kendisine tabiiyet bağı ile bağlı olan insanların bu hukuki iradelerinin bütünü olarak ifade edilebilmelidir.

Bu münasebetin siyasi ve hukuki neticesi insanla devleti arasında vazgeçilemeyen ve kural olarak geri alınması mümkün olmayan mensubiyete karşılıklı saygı ve itaat inancı, millet iradesinin de kaynağı olarak kabul edilebileceğini düşünüyorum.

Bugünkü dünyamızda devletleri “egemen olan” “egemen olmayan devlet” ayrımını haklı gösterecek siyasi ve anayasal açıklamalara devam edilmekte, hatta yaygın hale getirecek inandırıcılığı güçlü görüşler ve fikri akımlar varlığını ve uygulamasını sürdürmektedir.

Milli egemenlik kudretine sahip devlet, itibarını ve varlığını kesintisiz sürdürebilen gücünü ve milletin refahını artıran, gerekli devlet yapısını hiçbir harici otoritenin herhangi bir şekilde tecelli edecek müdahalesine izin vermeden tamamlayan, yine gerektiğinde kendini sınırlandırabilen devlettir.

Bu anlayışa ve egemen devlet anlamına olan sadakat, toplumsal direnmelerin ve bağımsızlık savaşlarının hala sürmekte olmasıyla önemini kaybetmediğini ifade etmemde hata olmadığına inanmak istiyorum.

Federalizmin yaygınlaşmasını önleyecek bir egemenlik anlayışının varlığı ve devamının her türlü soruna kalkan görevini sağlayacağını düşünüyorum.

Milli egemenlik ile milli menfaat ve hedeflerin korunması, yukarda açıkladığımız temel ilkelerle mümkün olduğuna ve bu iki asli unsura uygun olarak yürütülecek siyasetin, politika ile gerçekleştirilmesi, ihmal edilmemesi önem kazanmaktadır.

Bu konudaki düşüncelerimi de özet olarak ifade etmek isterim.

Varlığından, milli iradesinden kısmen dahi vazgeçebilen bir devlet, muhatap devletler karşısında hizmetkâr devlet olarak kabul edilir. Artık varlık sözkonusu olamaz.

Siyasi iktidarların bu konuda ve milli iradenin tecellisinde ve tezahüründe göstereceği basiret, topluma değer veren demokratik siyasi rejimlerin yerleşmesi için millet desteğini sağlaması ve bu desteği devamlı yanında ve arkasında hissetmesi gerekir.

İnsanların bir arada yaşama özelliği, sahip oldukları “sosyal duygu” bir anlamda “sosyal kaderdir”. Çünkü toplumu meydana getiren insanlar arasında mevcut kültür birliği, kan birliği, dil, din birliği, vatan birliği gibi temel bağlar, “BÜTÜNLÜK DUYGUSUNA” dönüşür.

Toplumdaki bu unsurlar, ORTAKLAŞA düşünmeyi, birlikte hareket etmeyi ve davranmayı, korunmayı, güç birliğini, GÜVEN duygusunu oluşturur ve toplum üyeleri arasında “birlik ve beraberlik” , “bir arada yaşama” duygusuna yer verir. Hiç şüphesiz bu ortak duygu ve inanışın, toplumun her katmanında yer alması gerekir.

Demokratik siyasal sistemler; topluma değer veren, onun mutluluğuna çalışan milli iradenin tecellisi sonucu gerçekleşen rejimlerdir.

Siyasal iktidarlar arkalarında millet desteğini buldukça başarılı olurlar. Milletın desteğine tek başına seçimlerde sağlanan oy yüzdesiyle sahip olmak yeterli değildir, devlet yapısını oluşturan temel kurum ve kuruluşların millet desteği içinde yer alan güçlerle bütünleşmek gerekir. Bu birlik, bir ruh olarak varlık kazanırsa, millet desteğini parçalı halden veya farklılaşmaya müsait olmaktan korumak, kurtarmak gerekir.

Milletimizin varlığı, uluslararası münasebetlerde tam bağımsızlıkla değer kazanır. Dünya siyasetinde ve konserinde yerini alır. Siyasi bağımsızlık, devletin varlığını ve geleceğini güven altına almayı hedefler.

Bu da, devletin varlığını temin eden ekonomik, siyasi, kültürel, iç ve dış yerli ve yabancı yıkıcı ortaklara karşı koyan askeri güçleriyle kolluk kuvvetleriyle bir ruh bütünlüğü, ortak inanç ve ortak iradeyle mümkün olur.

Milli desteğin sağlanması da, milli hedeflerin milletçe benimsenmesine bağlıdır. Siyasal toplum örneği olan devletin, milli varlıkla ilgili en önemli gözlemlerinden biri ülkenin yani vatanın herşeye rağmen varlığını ve bütünlüğünü sağlama, korumaktır.

Devlet bütünlüğü genel olarak siyasi bütünlük şeklinde ifade edilen bir kavramdır. Bu bütünlük, müşterek ülkü ve müşterek varlık kazanır. Dünya devletleri karşısında bu varlığın korunması ve güven içinde sürdürülmesi her türlü tartışmanın dışındadır. Bundan hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, dünya siyaseti içinde dahi yer almak amacıyla bile olsa siyasal olaylar, çok değişik ilmi disiplinlerin konusuna giren, iç içe girmiş olaylardır. Evrensel bir dili olmamasına mukabil, menfaatler çatışmasının açık veya örtülü mücadele alanının sınırları içinde oluşur.

Üniter devletin en etkili ve sağlam örneğini teşkil eden Devletimizin milli egemenlik ve milli hedef ve menfaatlerinin uluslararası münasebetlerde korunmasına temel alınabilecek siyasi davranışın izahını ve Devletimizin mutlak korunmasında dikkate alınmasında yararlı olacağını düşündüklerimi açıklamak istiyorum. Milletlerarası politika alanında çeşitli devletler, çeşitli iktidarlar, çeşitli güçler rol sahibidir. Ve bunların hayranları ve sempatizanları, gücün alanını genişletmektedir.

Bütün devletler ile büyük devletler birbirleriyle uluslararası güçlerini aşacak derecede iktidara, prestije, hatta değişik imtiyazlara ulaşmak için siyasi, iktisadi, askeri alanlarda mücadeleye girerler. Bu mücadele türlerini, tarihi açıdan değerlendirmek gerekirse kuvvet politikası, denge politikası, hammadde ve enerji kaynakları ve para politikası, tarafsızlık, evrensel değerlerin kabulü ile insan haklarına ait ihlallerin önlenmesi şekillerinde görünmektedir.

Bu davranış biçimleri dikkate alınırsa, milletlerarası siyaset, devlet politikalarının karşılıklı etkileme hareketleri olduğunu görürüz. Bu da kendisini; barışçı, yahut gerginlik, zorlama, işbirliği, rekabet, teknoloji transferi ya da savaş şeklinde ortaya çıkarır.

Ülkemizin iç ve dış siyaset alanında muhatap devletlerle, kurumlar arasındaki görüşmelerde; milli egemenlik ile milli amaç ve hedeflerle, milli menfaatini hiçbir şekilde zaafa uğratmayacak bir siyasetin uygulanması tehlikelerden uzak tutulması gerekir. Bunun için gündemdeki siyasi olayın yapısını, amacını, etkisini, sadece resmi belge ve konuşmalara, antlaşmalara bakarak değerlendirmek yeterli olmamalıdır. Bu beyan ve konuşmaların gerisindeki gayri resmi kuruluş ve kuvvetleri, dernekleri, vakıfları, enstitüleri vesair kuruluşları, dinamikleri ve bunların işleyişleriyle kaynaklarını, birbirleriyle ve devletimizin siyasi muhataplarıyla ilişkileri incelenmeden isabetli kararlara ulaşmak çok güç olabileceği gibi, geleceği ipotek altına alan faaliyetlere ve anlaşmalara gerekçe oluşturur. Muhataplarla olan tarihimiz ihmal edilmemelidir.

Siyaset alanında karşımızda rol alan yabancı devletlerden farklı bir dine sahip olmamız milletlerarası menfaatlerimizin, egemenliğimizin korunmasında ve savunulmasında yeterli destek, ya da samimi ve devamlı işbirliği imkanını çok fazla daraltmakta, sınırlamaktadır.

Ülkemiz, jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayı devamlı bir tehdit altında tutulmaktadır.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Olumlu ve sürekliliği olan kararlar ve antlaşmalar için, en önemli çarelerden biri; toplumun her kesim ve kesitini tehditler konusunda şuurlandırmak, gerçeklerle donanımlı ve her türlü yabancı propagandaya karşı güçlendirmek, kitleleri şaşırtmak, düşündürmek ya da takdir etmek için kullanılan her türlü reklamlara karşı direniş sağlamak, şeklinde ifade edilebilir. İkinci bir yol da; milletlerarası ilişkilerin zararlı hale dönüştürüldüğü aşamalarda, mukabele esasının hep faydalı olacağı düşünülmekte; caydırıcı, ya da sona erdirici yararlar sağladığı kabul görmektedir.